

Libris

Maria ȘLEAHTIȚCHI

Respect pentru oameni și cărți

Arta narațiunii romanești

teorii și practici

25 CARTIER

Din 1995, în toate librăriile bune

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE. PRE- ȘI POSTTEXT	9
---	----------

PARTEA ÎNTÂI. ROMANUL: SCRIERE, INTERPRETARE, TEORETIZARE

Tentația definirii unui fenomen în dinamică: sinteze și reflecții	11
„Insolubilul”, „genul nedefinit”, avatarurile definirii	11
Poetică sau naratologie? Precizări terminologice	16
Romanul în perspectiva istoriei și esteticii genului	18
Naratologi și reprezentări naratologice	22
Mihail Bahtin și teoria cronotopului	24
Gérard Genette și elementele esențiale ale povestirii	24
Claude Bremond și teoria rolurilor narative	29
Jaap Lintvelt și teoria punctului de vedere	30
Umberto Eco și celelalte entități ale textului: lectorul și naratarul	32
Roland Barthes și teoria hedonistă a textului	35
Retică, limbaj, ficțiune: pentru o poetică a romanului	38
Mihail Bahtin: dialogismul și teoria discursului	38
David Lodge și limbajul romanului	39
Brian McHale și ficțiunea postmodernistă	42

PARTEA A DOUA. ARTA NARATIVĂ ÎN VIZIUNEA ROMANCIERILOR

Milan Kundera, despre roman ca cea mai europeană artă	47
Volumul <i>Arta romanului</i>	49
Metalectură (selectiv)	49
Teme	56
Mario Vargas Llosa, despre scris, literatură, romancier, povestaș	57
Volumul <i>Scrisori către un tânăr romancier</i>	61
Metalectură (selectiv)	61
Teme	68
Haruki Murakami, despre meserie, ring și alte atribute ale vieții de romancier ...	69
Volumul <i>Meseria de romancier</i>	71
Metalectură (selectiv)	71
Teme	78

Catoblepasul și lecția de literatură	79
BIBLIOGRAFIE	87
INDICE DE NUME	191

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE PREZINTĂRII UNOR POCHEȚI DE POEZII 9

PARTEA ÎNȚĂI. ROMANUL. SCRIEREA ÎN ÎNȚĂRI DE TEORIE 11

    1.1. Teoria definițională: nou fenomen în literatura română 11

    1.2. „Teoria definițională”: un termen de literatură 11

    1.3. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.4. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.5. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.6. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.7. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.8. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.9. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.10. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.11. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.12. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.13. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.14. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.15. Teoria definițională: un termen de literatură 11

    1.16. Teoria definițională: un termen de literatură 11

PARTEA A DOUA. ALTE NARRATĂVI ÎN VIZIUNEA ROMANCIERILOR 19

    2.1. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.2. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.3. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.4. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.5. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.6. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.7. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.8. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.9. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.10. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.11. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.12. Teoria definițională: un termen de literatură 19

    2.13. Teoria definițională: un termen de literatură 19

ROMANUL: SCRIERE, INTERPRETARE, TEORETIZARE

Tentația definirii unui fenomen în dinamică: sinteze și reflecții

*„Insolubilul”, „genul nedefinit”, avatarurile definirii * Poetică sau naratologie?
Precizări terminologice * Romanul în perspectiva istoriei și esteticii genului

„Insolubilul”, „genul nedefinit”, avatarurile definirii

Romanul este una dintre cele mai răspândite forme ale literaturii actuale. Deși este considerat descendent al marilor forme epice din trecut, el, în înțelegerea pe care i-o atribuim astăzi, ar avea, după unii, vârsta cărții *Don Quijote de la Mancha* (1605) a scriitorului spaniol Miguel de Cervantes și ar îngloba o experiență narativă de mai bine de patru sute de ani. Exegeta franceză Marthe Robert, în lucrarea sa despre romanul european modern, afirmă că acesta

„este în realitate un nou-venit în literatură, un plebeu care s-a impus, având încă aerul unui parvenit, uneori chiar al unui aventurier printre genurile stabilite de secole și înlocuite de el încetul cu încetul”¹.

Romanul a evoluat fulgerător și a cunoscut „succesul extraordinar într-un timp foarte scurt pe seama cuceririlor dobândite pe teritoriile vecinilor săi, pe care le-a absorbit cu răbdare până la transformarea întregului domeniu literar în colonie”². Dezvoltarea tehnologiilor informaționale și a celor editoriale, mai cu seamă începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, a contribuit la sporirea rapidă a producției romanești, aceasta căpătând proporții industriale. Unii

Miguel de Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*

- 1 Robert M. *Romanul începuturilor și începutul romanului*. Traducere din franceză de Paula Voicu-Dohotaru. Prefață de Angela Ion. București: Univers, 1983, p. 46.
- 2 Robert M. *Op. cit.*, p. 48.

Genul nedefinit • De ce romanul ? • A istorisi • Cealaltă parte • Împărății de aiurea • Țara fără de nume și paradis pierdut • Robinsonade și donquijoterii • Felii de viață • Căutarea absolutului • Din ură față de roman

romanul începuturilor și

începuturile romanului

editura univers

Marthe Robert, *Romanul începuturilor și începuturile romanului*

începutul secolului al XXI-lea, romanul este o „operă narativă de ficțiune în proză, de mărime considerabilă și cu un anumit grad de complexitate care tratează în mod imaginar experiența umană într-o succesiune de evenimente legate între ele, implicând existența unui grup de personaje într-un anumit context”³. Într-o altă lucrare, tot enciclopedică, dar elaborată în partea estică a Europei, la sfârșitul secolului al XX-lea, specia/genul este înțeleasă/înțeles strictamente ca *bildungsroman*, adică „operă epică, în care povestirea este concentrată pe destinul unei personalități separate, prezentată în procesul formării și dezvoltării ei, desfășurate în spațiu și timp, în măsură suficientă pentru a comunica «organizarea» personalității”⁴.

În ceea ce privește definirea romanului de către teoreticienii și exegeții din domeniu, punctele lor de vedere oscilează, iar unanimitate există doar în ideea că *romanul nu poate fi definit exhaustiv*. Așadar, în exegeza romanului se atestă o „elasticitate terminologică” greu de stăpânit. Dacă Cervantes credea că „un roman

critici vorbesc astăzi nu doar de arta, dar și de industria romanului, iar autorul lui nu este privit doar ca artist al cuvântului, ci și ca meseriaș, deosebindu-se astfel atât creatori, cât și meseriași ai romanului.

Ce este romanul? Dicționarele „normative” de teorie literară, în special cele pentru uzul școlii, definesc romanul ca specie a genului epic, în care sunt povestite istorii, întâmplări, evenimente, ce are la bază o linie de subiect destul de ramificată, unul sau mai mulți protagoniști și un număr mare/foarte mare de personaje. Se cunosc romane scurte, romane lungi și romane foarte lungi. În interiorul acestei categorii literare se atestă diverse tipologii (specii) și clasificări. Trăsăturile de gen sunt enunțate într-o formulă concisă, pentru a-l lămuri pe cititorul comun. Conform definiției unei enciclopedii occidentale de la

3 *Enciclopedia concisă britanică*. Coordonator Cornelia Marinescu. Coordonare traducători Eugen Munteanu. București: Litera, 2009, p. 1960.

4 *Литературный энциклопедический словарь*/Под общей ред. В.М. Кожевникова и П.А. Николаева. Москва: Советская энциклопедия, 1987, p. 330. Citatul în original: „эпич. произведение, в к-ром повествование сосредоточено на судьбе отдельной личности в процессе ее становления и развития, развернутом в худож. пространстве и времени, достаточном для передачи «организации» личности”.

bun nu are alt scop decât acela de a fi un amuzament cult⁵⁵, frații Edmond și Jules de Goncourt văd în roman „marea formă serioasă, pasionată, vie a studiului literar și a anchetei sociale⁵⁶. Renumitul istoric al genului romanesc René-Marill Albèrès afirma, în cartea sa *Istoria romanului modern*, că romanul, „cel mai răspândit mod de expresie literară”, este mai degrabă

„o boală a romanului. Este de asemenea o boală a omului, a celui om căruia *nu-i ajunge* conștiința sa, căruia trebuie să i se ofere tentația de a viola alte conștiințe și de a trăi alte vieți, pentru a-și da seama dacă există vreo una, chiar imaginară, la care să se oprească... *Romanul este un substitut al morții*: vrea să fixeze un destin, oricare ar fi, dar să-l fixeze în sfârșit!... Să o spunem la ureche: romanul a înlocuit ideea de eternitate; el este un erzaț mereu reînnoit al acesteia⁵⁷.

În aceeași ordine de idei, Nicolae Balotă, prefațatorul versiunii românești a cărții, susține că

„romanul constituie genul literar al explorării. Dacă ne-am imagina un roman al romanului (și unele opere semnificative ale timpului nostru se apropie de o asemenea formulă, fiind scrieri în care romancierul se înfățișează pe sine scriindu-și opera, înfăptuirea acesteia petrecându-se oarecum sub ochii noștri), se înțelege de la sine că, personajul principal al unei astfel de lucrări fiind mai puțin romancierul și mai degrabă însuși Romanul, acesta n-ar putea să ne apară decât ca o entitate, o ființă spirituală care, căutând să cuprindă o lume, se caută pe sine⁵⁸.

Diționarul de *Terminologie poetică și retorică*, una dintre cele mai cunoscute lucrări de referință din studiul literaturii în spațiul românesc, își începe definiția printr-o triadă conceptuală care scoate în evidență pluritatea perspectivelor de denominare a fenomenului. Așadar,

René-Marill Albèrès, *Istoria romanului modern*

5 Auerbach E. *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*. Traducere din germană de Ion Negoitescu. Iași: Polirom, 2000, p. 322.

6 Auerbach E. *Op. cit.*, p. 450.

7 Albèrès R.-M. *Istoria romanului modern*. În românește de Leonid Dimov. Prefață de Nicolae Balotă. București: Editura pentru Literatura Universală, 1968, p. 5.

8 Balotă N. *Marginalii la o istorie a romanului modern*. În: R.-M. Albèrès. *Istoria romanului modern*. În românește de Leonid Dimov. Prefață de Nicolae Balotă. București: Editura pentru Literatura Universală, 1968, p. V.

„gen, specie sau formă literară proteică, R. a fost folosit de-a lungul veacurilor pentru a defini orice narațiune extinsă, scrisă în proză sau versuri. Această definiție-caracterizare, care cu greu își merită unul sau altul din cele două calificative, pare mai mult o modalitate de evitare decât de acoperire a R.”⁹.

Dincolo de autorii invocați mai sus, nume notorii, precum Albert Thibaudet¹⁰, Mihail Bahtin¹¹, Georg Lukács¹², Wayne C. Booth¹³, Percy Lubbock¹⁴, David Lodge¹⁵, Jean Ricardou¹⁶, René Girard¹⁷ ș.a., au dedicat acestui gen studii de înaltă valoare, în care au căutat să-l definească. Bunăoară, în perioada interbelică, criticul francez Albert Thibaudet, în unul din studiile sale incluse în cartea *Réflexions sur le roman* (publicată postum), spunea că este dificil, dacă nu chiar imposibil, să definești *romanescul*, întrucât *romanescul* nu se aplica decât imaginației femeilor, care au fost primele cititoare fidele ale genului¹⁸. Nu credem că ar fi vorba de o atitudine misogină a criticului francez, deși nu ar fi exclusă cu totul. Mai degrabă, observația lui Albert Thibaudet ține de sociologia și psihologia lecturii. Dacă pentru unii exegeți (Northrop Frye) romanul este un nume care nu semnifică nimic¹⁹, pentru alții (Percy Lubbock) el reprezintă „un vast ansamblu, în continuă efervescență”²⁰ sau doar „un portret”²¹. Explicația imposibilei definiții ar fi mai simplă decât s-a crezut: „faptele la care termenul se aplică sunt mult prea diverse”²². Cu toate acestea, unii cercetători, printre care și teoreticianul și filosoful rus Mihail Bahtin, au propus mai multe definiții. Mihail Bahtin propune, spre exemplu, câteva perspective originale de definire a romanului ca fapt de limbaj, de construcție verbală înăuntrul limbajului:

-
- 9 Panaitescu V. (coordonator). *Terminologie poetică și retorică*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 167.
- 10 Thibaudet A. *Réflexions sur le roman*. Paris: Gallimard, 1938.
- 11 Bahtin M. *Metoda formală în știința literaturii*. Traducere și cuvânt-înainte de Paul Magheru. București: Univers, 1992.
- 12 Lukács G. *Teoria romanului*. București: Univers, 1977.
- 13 Booth W.C. *Retorica romanului*. În românește de Alina Clej și Ștefan Stoenescu. București: Univers, 1976.
- 14 Lubbock P. *The Craft of Fiction*. London: Jonathan Cape, 1966 [1921]. 275 p.
- 15 Lodge D. *Limbajul romanului*. Traducere și note de Radu Paraschivescu. Cu o prefață a autorului. București: Univers, 1998.
- 16 Ricardou J. *Noile probleme ale romanului*. În românește de Liana și Valentin Atanasiu. Prefață de Irina Mavrodin. București: Univers, 1988.
- 17 Girard R. *Minciună romantică și adevăr romanesco*. În românește de Alexandru Baciuc. București: Univers, 1972.
- 18 Thibaudet A. *Op. cit.*, p. 109
- 19 Frye N. *Anatomia criticii*. Traducere de Domnica Sterian și Mihai Spărișu. București: Univers, 1972, p. 15.
- 20 Ricardou J. *Op. cit.*, p. 18.
- 21 Lubbock P. *Op. cit.*, p. 9.
- 22 Balotă N. *Op. cit.*, p. VII.

1) „romanul este o formă pur compozițională a organizării maselor verbale; prin ea se realizează în obiectul estetic forma arhitectonică a desăvârșirii artistice a unui eveniment istoric ori social, fiind o variantă a încununării epice”²³;

2) „romanul este o diversitate socială, organizată artistic, de limbaje, uneori de limbi și de voci individuale”²⁴;

3) „ca ansamblu este un fenomen *pluristilistic, plurilingval*”²⁵.

Remarcăm, totodată, că acțiunea de definire a romanului instituie o contradicție funcțională intrinsecă, care, după cum se poate observa din studiile consacrate genului, se va perpetua. Pe de altă parte, Mihail Bahtin, afirmă în lucrarea *Metoda formală în știința literaturii*, că „genul e o formă tipică”²⁶ a operei întregi, căruia i se va recunoaște statutul de gen ca atare prin întrunirea unor criterii și trăsături de organizare specifice. Altfel, dezvoltarea genului românesc impune istoricilor literari și naratologilor să stabilească, fie și pentru perioade mai scurte, repere clare prin a căror prezență se acceptă calitatea de roman a unei lucrări narative. Prin urmare, constituirea unei paradigme de gen este inevitabilă. În același timp, prin dezvoltarea sa ca lucrare proteică, romanul își schimbă mereu configurația (inclusiv la nivelul construcției), ceea ce limitează stabilirea unor criterii paradigmatic fixe, proprii genurilor clasice și valabile pentru toate timpurile. Când ne referim la abordările *in extenso* ale romanului, credem că o definiție unică nici nu poate exista. Genului i se poate stabili un fel de algoritm al trăsăturilor esențiale, acceptând, totodată, ideea că în cazul definirii romanului nu trebuie să se pretindă exhaustivitate. Romanul este genul cel mai vital, cel mai dinamic, cel mai adaptiv și cel mai inventiv. Cu toată contradicția în termeni, pe care o găsim imanentă, romanul reprezintă procesul ambalată în formulele limbajului.

Nu se atestă unanimitate nici în privința așezării romanului în interiorul genului epic. Așa cum afirmam, unii îl consideră, conform stereotipului, o *specie*, alții, un *gen*. Statutul de *gen* este legitimat în bună parte de dezvoltarea

m.m. bahtin

Știința despre ideologii și sarcinile ei actuale ● Sarcinile actuale ale științei literaturii ● Direcția formală în știința literaturii vest-europene ● Metoda formală în Rusia ● Limbajul poetic ca obiect al poeziei ● Materialul și procedeele de elemente componente ale construcției poetice ● Elementele de construcție artistică ● Metoda formală în istoria literaturii ● Opera de artă ca fapt situat în afara conștiinței ● Teoria formalistă a evoluției istorice a literaturii ●

metoda formală

în știința literaturii

editura univers

Mihail Bahtin, *Metoda formală în știința literaturii*

23 Bahtin M. *Probleme de literatură și estetică*. Traducere de Nicolae Iliescu. Prefață de Marian Vasile. București: Univers, 1982, p. 53.

24 *Ibidem*, p. 117.

25 *Ibidem*, p. 115.

26 Bahtin M. *Metoda formală în știința literaturii...*, p. 173.

spectaculoasă a romanului și de forța lui de absorbție a altor forme literare. Spre deosebire de alte specii și genuri, el are o putere uriașă de asimilare a diverselor limbaje. Tendința actuală este aceea de a considera romanul drept *gen*, cuvântul fiind prezent în sintagme precum „romanul ca gen”, „genul românesc”, care definesc situații ușor diferite, dar care sunt din același câmp al uzualului literar. La Mihail Bahtin²⁷ atestăm doar termenul de *gen* (жанр). Nicolae Bălotă crede că romanul este mai mult decât un gen, este mai degrabă o artă.

„Romanul, *afirmă el*, ajunge să fie mai mult decât o specie literară, o întregă artă cu genurile și speciile ei. O artă esențial metamorfică. Într-adevăr, caracterului explorator al romanului i se asociază o structurală aplecare spre metamorfoză. Nu este vorba doar de o devenire continuă a genului, de o transformare pe care o cunosc toate artele, ci de o propensiune oarecum naturală spre metamorfoză, pe care arta romanului – îndeosebi în ultima jumătate de veac – o vădește”²⁸.

Scurte concluzii

- Romanul este considerat genul cel mai accesibil și cel mai complex totodată, „insolubilul”, cum l-a numit inspirat criticul și istoricul literar Nicolae Manolescu²⁹.
- Tipologiile din secolul trecut, dar mai cu seamă cele din secolul nostru, determină romanul, în majoritatea lor, drept *gen literar*.
- Spre deosebire de alte genuri, romanul este o *construcție proteică*.
- Tinzând să absoarbă și să metabolizeze toate celelalte genuri literare, el este multiform și are o prezență cvasitotală în viața cotidiană.

Poetică sau naratologie? Precizări terminologice

Autorii *Noului dicționar enciclopedic al științelor limbajului* afirmă că „prin poetică vom înțelege aici, conform sensului atribuit acestui termen de Aristotel, studiul *artei* literare concepută ca o creație verbală”³⁰. Deși istoria termenului nu intră în sarcina analizei noastre, vom menționa că el a cunoscut fluctuații semantice dintre cele mai variate, fiind folosit uneori cu referire strictă doar la arta poeziei sau altă dată ca substitut ori sinonim al teoriei literare etc. Ceea ce prezintă interes pentru noi în cazul de față este că poetica se ocupă în principal de arta literară, indiferent de genul literar, și că ea „studiază arta literară nu ca fapt de valoare, ci ca un fapt tehnic, ca un ansamblu de procedee”³¹. Un alt dicționar, *Terminologie*

27 *Ibidem*, p. 123.

28 Bălotă N. *Op. cit.*, p. VII.

29 Manolescu N. *Arca lui Noe*. Eseu despre romanul românesc. București: 100+1 Gramar, 2000.

30 Ducrot O., Schaeffer J.-M. *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*. Traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vișan, Marina Păunescu. București: Babel, 1996, p. 127.

31 *Ibidem*, p. 127.

poetică și retorică, propune o definiție mai specializată, ca să-i spunem așa (sprijinită în esență pe criteriile *Dicționarului enciclopedic al științelor limbajului*, ediția din 1979), în care conceptului i se recunoaște capacitatea de a însuma semantic și funcțional atât literatura reală, cât și cea virtuală:

„În accepția actuală a termenului, P. desemnează orice teorie internă a literaturii care își propune să elaboreze categorii ce permit punerea în evidență atât a unității, cât și a varietății operelor literare. Obiectul poeziei este atât literatura «reală» cât și literatura posibilă, mai exact spus acea proprietate abstractă care singularizează literatura, proprietate numită de formalistii ruși *literaritate*.”³²

În cazul analizei romanului, *poetica* s-a specializat în funcție de particularitățile de gen. Așa s-a născut *poetica prozei*. Adesea, identificată ca artă și totodată știință a povestirii, ea s-a numit și *naratologie*. În teoria romanului se atestă un fel de complementaritate și/sau ambiguitate între poetică și naratologie. După Mihail Bah-tin, bunăoară, „discursul românesc este discurs poetic”³³. Și cercetătorul francez Tzvetan Todorov consideră că există o poetică a prozei, sintagmă pe care o găsim în chiar titlul lucrării sale³⁴, deși deja în anul 1969 propunea pentru *poetica prozei* un termen mai adecvat, unul de diferențiere, spre a evita ambiguitatea (*poetica* acoperind atât genul poeziei, cât și pe cel al prozei), *naratologie*³⁵. Termenul avea să însemne „știința povestirii”. La baza noului concept se afla, de fapt, modul narativ (*diegesis*) care a constituit obiectul polemicii dintre Platon și Aristotel. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XX-lea ia naștere o ramură științifică nouă, *naratologia*, care, de la caz la caz, va însemna și *altceva*, luând câte ceva din personalitatea celui care o va practica. Pentru Gérard Genette, bunăoară, ea a însemnat analiza „povestirii ca mod de «reprezentare» a istoriilor”³⁶. Naratologia se situează la confluența studiului lingvistic cu cel literar al povestirii, iar naratologii își focusează atenția atât pe elementele structurale, cât și pe cele ale discursului narativ, urmărind nivelurile de construcție și modalitățile de funcționare ale textului epic. În mare vogă de aproape jumătate de veac, studiile de acest gen au făcut lumină în morfologia și sintaxa textului epic, abordând lumea romanului, a povestirii în general, cu ustensile modernizate și diversificate.

Cu toată amploarea luată de naratologie, conceptul de „poetică a romanului” a rămas activ, funcționând în continuare, inclusiv în spațiul didacticii receptării³⁷. Totodată, s-au observat și semnele excesului de zel naratologic. Adesea discursul anali-

32 Panaitescu V. (coordonator). *Terminologie poetică și retorică*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1994, p. 139.

33 Bahtin M. *Probleme de literatură și estetică*. Traducere de Nicolae Iliescu. Prefață de Marian Vasile. București: Univers, 1982, p.123.

34 Todorov Tz. *Poétique de la prose*. Paris: Seuil, 1971.

35 Todorov Tz. *Grammaire du «Décameron»*. Paris: Mouton & Co., 1969.

36 Genette G. *Nouveau discours du récit*. Paris: Seuil, 1983, p. 12.

37 Jouve V. *La poétique du roman*. 2e édition revue. Paris: Armand Colin, 2007.

tic este prea teoretizant, creându-se impresia de finalitate autoreflexivă, iar textul nu reprezintă altceva decât un simplu pretext pentru edificiile teoretice. Cu alte cuvinte, naratologia s-a arătat uneori preocupată mai cu seamă de metodă decât de obiectul studiului. În general, textul epic nu se orientează spre naratologi (cititori profesioniști), ci spre cititorul obișnuit. Opera primează, iar decelarea teoretică și statistica tehnicilor și procedeele narative, oricât ar părea de doctă, nu reușește să explice pe deplin misterul scriiturii și literaritatea. Ceva rămâne mereu nespun, neînțeles.

Scurte concluzii

- Deși au același obiect al analizei (povestirea, romanul), aceste concepte care au utilizare aproape identică ar înregistra și mici diferențe de accent: poetica ar apăsa mai mult pe „artă”, iar naratologia pe „știință”.
- Ceea ce contează în cazul nostru este că acești termeni coexistă în planul științei literaturii.
- Se pare că în spațiul criticii literare ruse a prins mai bine expresia *poetica prozei*, față de *naratologie*, termen propriu exegezei occidentale, deși noțiunile acoperă, ca expresie, același concept operațional: știința despre modul de construcție și funcționare a povestirii, în diversele ei forme de manifestare, mai lungi și mai scurte.

Romanul în perspectiva istoriei și esteticii genului

Teoria și filosofia romanului a fost marcată în secolul al XX-lea de lucrările lui Mihail Bahtin, care, pe drept cuvânt, „a fost unul dintre cei mai influenți teoreticieni ai secolului”³⁸. Elaborând o concepție densă și în mare măsură stufoasă asupra romanului, Mihail Bahtin nu este un autor la îndemâna oricui. De-a lungul istoriei receptării, teoria bahtiniană a cunoscut atitudini diferite, adesea contrastante, de la egolarie la respingere categorică. Unii au fost și sunt tentați să explice tot ce ține de roman prin teoria lui Mihail Bahtin, ceea ce mi se pare o exagerare. Un punct de vedere echilibrat, o anumită relativizare ar trebui luate în calcul. Asta ar însemna că teoria lui Mihail Bahtin poate și trebuie supusă flexibilizării în contexte noi de utilizare, fapt la care se referă profesorul rus Igor Smirnov în cartea sa *Олитературное время. (Гипо)теория литературных жанров*.

„Oricum, oricât de inconsecvent ar fi fost Bahtin, afirmă profesorul de la universitatea din Kostantz, oricât s-ar fi rupt speculațiile lui de realitățile literare, anume el a creat teoria romanului, care merită precizare și reformulare, dar nu aruncată, chemând la creație științifică în comun”³⁹.

38 Mușat C. *Frumoasa necunoscută: literatura și paradoxurile teoriei*. Iași: Polirom, 2017, p. 46.

39 Smirnov I.P. *Олитературное время. (Гипо)теория литературных жанров*. Санкт-Петербург: Изд. Русской христианской гуманитарной академии, 2008, p. 178.